

Q-koorts, economische analyse van een levenslang fokverbod

LEI

WAGENINGEN UR

Q-koorts, economische analyse van een levenslang fokverbod

J. Bolhuis

C.J.A.M. de Bont

E. Schuiling (Wageningen UR Livestock Research)

LEI-nota 10-104

Augustus 2010

Projectcode 2275000142

LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag

Het LEI kent de volgende onderzoeksvelden:

Sector & Ondernemerschap

Regionale Economie & Ruimtegebruik

Markt & Ketens

Internationaal Beleid

Natuurlijke Hulpbronnen

Consument & Gedrag

Q-koorts, economische analyse van een levenslang fokverbod

Bolhuis, J., C.J.A.M. de Bont en E. Schuiling

LEI-nota 10-104

19 p., tab.

DISCLAIMER

Dit rapport is samengesteld aan de hand van de door de opdrachtgever verstrekte uitgangspunten en de daarop gebaseerde gegevens. De ontvangen gegevens en aanvullende informatie zijn niet volledig getoetst op consistentie, aannemelijkheid en juistheid. De onderzoeksinstellingen zijn dan ook niet aansprakelijkheid voor vermeende fouten in het rapport op grond van fouten of onjuistheden in de aan hen beschikbaar gestelde gegevens.

Project BO-12.06-001-022-LEI-13 en BO-12.06-001-022-LEI-14

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het kader van het LNV-programma Beleidsondersteunend Onderzoek.

© LEI, onderdeel van stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek, 2010
Overname van de inhoud is toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Het LEI is ISO 9001:2008 gecertificeerd.

Inhoud

	Woord vooraf	6
1	Inleiding	7
2	Werkwijze en uitgangspunten	8
3	Analyse en resultaten	11
4	Maatstaf vergoeding	15
	4.1 Inleiding	15
	4.2 Vragen	15
	4.3 Beschouwing en resultaten	15
5	Conclusies	19

Woord vooraf

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft aan het LEI, onderdeel van Wageningen UR, gevraagd inzicht te geven in de financiële schade van melkgeitenbedrijven waar de besmetting met Q-koorts is geconstateerd en in de afgelopen maanden dieren zijn geruimd. Vooral is de vraag of er verschillen zijn in schade tussen de vroeg dan wel laat geruimde bedrijven. Voorts is gevraagd een maatstaf voor vergoeding van de betreffende schade vast te stellen.

Deze nota geeft, aan de hand van een aantal uitgangspunten, zicht op de schade voor de door Q-koorts getroffen bedrijven en beantwoordt de genoemde vragen. Voor het opstellen van de berekeningen is gebruik gemaakt van informatie van onder meer de Dienst Regelingen en verschillende deskundigen en instanties.

Prof.dr.ir. R.B.M. Huirne
Algemeen Directeur LEI

1 Inleiding

Vanwege besmetting met Q-koorts zijn in Nederland vanaf december 2009 op 90 bedrijven met melkgeiten, waar de besmetting is geconstateerd, de aanwezige drachtige dieren geruimd. Voor de geruimde dieren zijn vergoedingen verleend. Voor de niet-geruimde dieren op de bedrijven waar besmetting is geconstateerd, geldt een levenslang fokverbod.

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft aan het LEI, onderdeel van Wageningen UR, gevraagd inzicht te geven in de financiële schade van bedrijven waar de besmetting met Q-koorts is geconstateerd. Er bestaan verschillen tussen de bedrijven betreft het percentage dieren dat is geruimd. Dat verschil hangt voor een belangrijk deel samen met het tijdstip van de constatering van de besmetting en de ruiming van dieren: vroeg, aan het begin van het lammerseizoen (december 2009/januari) of aan het eind ervan (april 2010). Met het verschil in tijd van ruiming hangt samen dat er gemiddeld meer dan wel minder dieren (drachtige dieren) zijn geruimd, waarvoor een vergoeding is verleend door LNV. Met genoemd verschil hangt ook samen dat er per besmet bedrijf relatief weinig dan wel veel dieren zijn waarvoor een levenslang fokverbod geldt.

De eerste centrale vraag voor het onderzoek door het LEI is: wat is het verschil in schade tussen de specifieke groep bedrijven met relatief weinig geruimde dieren (in het vervolg ook wel genoemd: de 'laat geruimde bedrijven') en de bedrijven met relatief veel geruimde dieren (in het vervolg ook wel genoemd: de vroeg geruimde bedrijven), rekening houdende met de vergoedingen voor de geruimde dieren en het levenslang fokverbod voor de aangehouden dieren. Als vervolgvraag is aan de orde gesteld: wat is een maatstaf voor vergoeding van het verschil in schade (naast de al verleende vergoeding voor de geruimde drachtige dieren).

In het vervolg van de notitie wordt eerst (in hoofdstuk 2) ingegaan op de methode van aanpak en de uitgangspunten voor de analyse. De resultaten van de analyse van de eerste centrale vraag zijn opgenomen in hoofdstuk 3. Aansluitend is in hoofdstuk 4, als antwoord op de vervolgvraag, nagegaan wat de maatstaf voor vergoeding zou kunnen zijn. In hoofdstuk 5 sluit de notitie af met conclusies.

2 Werkwijze en uitgangspunten

Onderscheiden groepen geruimde bedrijven

Op basis van de gegevens van de Dienst Regelingen (DR) van het ministerie van LNV over de geruimde bedrijven zijn de twee groepen geruimde bedrijven nader gespecificeerd. Vastgesteld is, aan de hand van taxatie- en ruimingsrapportages, hoe de verhouding is tussen het aantal geruimde (drachtige) geiten en het aantal niet-geruimde geiten bij de vroeg geruimde respectievelijk de laat geruimde bedrijven. Op de 63 'vroeg geruimde bedrijven' is (gemiddeld) 57% van de geiten geruimd, op de 10 'laat geruimde bedrijven' (gemiddeld) bijna 10%. De overige besmette bedrijven, die zijn geruimd in de tussen liggende maanden (februari en maart 2010) zijn niet in een van de beide groepen ingedeeld.

Rond genoemde gemiddelden van 57% en 10% zijn er overigens aanzienlijke spreidingen, namelijk bij de vroeg geruimde van 18 tot (bijna) 100% en bij de laat geruimde van 1 tot 22%.

Voor het berekenen van de financiële effecten is uitgegaan van een onder normale omstandigheden geëxploiteerd (gemiddeld) bedrijf dat niet is gecertificeerd. Het bedrijf heeft op 1 januari 2010 in totaal 1.120 drachtige en niet-drachtige melkgeiten. Gemiddeld heeft het bedrijf over het jaar genomen 875 melkgevende geiten. Het bedrijf heeft geen inkomsten uit de verkoop van foklammeren.

Financiële effecten

Uitgangspunt is dat de vergoeding (exclusief forfait) per dier voor de geruimde dieren gelijk is aan de prijs per dier bij aankoop van een gelijkwaardig dier. Verondersteld is dus dat de aankoop van nieuwe dieren ter vervanging van de geruimde dieren op zich inkomensneutraal kan verlopen. De financiële effecten voor de geruimde bedrijven betreffen vooral:

- het aankopen en opfokken van vervangende dieren voor zowel de geruimde als voor de door het levenslang fokverbod getroffen dieren;
- de vermindering van de melkproductie.

De financiële effecten doen zich gedurende enkele jaren voor, afhankelijk van het tempo waarin de melkgeitenstapel en de melkproductie weer op het oude, normale niveau kunnen worden gebracht. Voor het berekenen van de financiële effecten op de besmette bedrijven is behalve de opbrengst van melk en de aankoop- en opfokkosten van de vervangende dieren, de opbrengst van de afgevoerde dieren een variabele; de niet-geruimde dieren van de besmette bedrijven kunnen door het levenslang fokverbod alleen worden afgevoerd naar een slachterij en brengen een relatief lage prijs op: € 12,50 per slachtgeit (Bron: KWIN).

Kostenaspecten die in beschouwing worden genomen zijn naast de vaste kosten (rente, afschrijving, onderhoud en verzekering van gebouwen, stallen en dergelijke), de toegerekende kosten van onder meer voer, strooisel en diergezondheid en de kosten van mestafzet. De financiële effecten van de vroeg respectievelijk de laat geruimde bedrijven worden berekend ten opzichte van niet-geruimde bedrijven.

Voor de melkopbrengsten is uitgegaan van een vaste melkprijs in de komende jaren van € 42 per 100 kg. Er wordt dus niet van uitgegaan dat het door de ruimingen in Nederland verkleinde aanbod van melk een hogere prijs tot gevolg heeft. Het Nederlandse aandeel op de Europese markt van geitenzuivelproducten is te gering om een dergelijk prijseffect te veronderstellen. Momenteel staan de geitenzuivelprijzen juist flink onder druk en wordt de sector geconfronteerd met stijgende voerkosten als gevolg van de stijgende prijzen van graan en andere grondstoffen voor het voer.

Duurmelken en productie per jaar

Er wordt van uitgegaan dat de melkgevende niet-geruimde dieren op het besmette bedrijf worden 'duurmelken' gedurende maximaal 3 jaar. Overweging voor de beslissing tot het duurmelken is dat (vervroegde) uitstoot van deze dieren, waarvoor dus een fokverbod geldt, onaantrekkelijk is vanwege de lage slachtwaarde.

Voor de productie per dier per jaar tijdens het duurmelken is uitgegaan van een daling. Tabel 2.1 geeft het verloop van de melkproductie aan. De laat geruimde bedrijven hebben in het eerste jaar een geringere daling. Reden voor het verschil in daling in het eerste jaar is dat op de laat geruimde bedrijven, waar dus al een groot deel van de geiten juist in de maanden voor de besmetting heeft gelammerd en in productie is gekomen, de minder productieve dieren al meer zijn uitgeselecteerd en van de hand zijn gedaan in die maanden. Om die reden mag worden aangenomen dat de 'duurmelkgeiten' op de laat geruimde bedrijven het eerste jaar een hogere melkproductie hebben dan op de vroeg geruimde bedrijven.

Tabel 2.1	Verloop melkproductie duurmelken (in % van normale jaar productie)	
	Vroeg geruimd (57% geruimd)	Laat geruimd (10% geruimd)
2010	90	95
2011	80	80
2012	70	70

Uitstoot

Met betrekking tot de afbouw (de uitstoot) van de melkgeitenstapel die wordt duurgemolken (en waarvoor het levenslang fokverbod geldt) is voor de vroeg geruimde bedrijven uitgegaan van een situatie, waarbij de uitstoot in het eerste en tweede jaar 35% is en in het derde jaar 30% (tabel 2.2).

Voor de laat geruimde bedrijven, die (gemiddeld) dus 'slechts' 10% van de dieren door ruiming hebben verloren, is de afbouw in het eerste jaar aanzienlijk geringer. De reden hiervoor is dezelfde als voor de geringere vermindering van de melkproductie per geit in het eerste jaar (zie tabel 2.1), namelijk dat op deze bedrijven de minder productieve dieren al voor een groter deel voor de besmetting zijn uitgeselecteerd. Van de populatie 'duurmelkgeiten' die door het levenslang fokverbod op de besmette bedrijven ontstaat, blijft op de laat geruimde bedrijven meer dan de helft in productie tot en met het derde jaar (2012). Op de vroeg geruimde bedrijven is dat 'slechts' 30%. Op de laat geruimde bedrijven worden hierdoor gedurende drie jaar nog eens relatief meer geiten duurgemolken.

Tabel 2.2	Afbouw melkgeitenstapel met fokverbod (in % van de geitenstapel na ruiming)	
	Vroeg geruimd (57% geruimd)	Laat geruimd (10% geruimd)
2010	35	10
2011	35	35
2012	30	55

Vervanging dieren, herbevolking

Voor alle bedrijven is uitgegaan van een verbod tot uitbreiding ten opzichte van de melkgeitenstapel in november 2009 (opgave novembertelling). Dit betekent dat op de niet-besmette bedrijven van de aanwas van jonge geiten niet alle dieren ingezet kunnen worden voor uitbreiding van de melkproductie. Dit heeft een (positieve) invloed op de beschikbaarheid van melkgeiten op de niet-besmette bedrijven ter vervanging van de dieren op de (deels) geruimde bedrijven.

Aanvoer (aankoop) van (vervangende) geënte geiten kan plaatsvinden vanaf 15 juli 2010, toen werd het aanvoerverbod opgeheven. Voor de aangevoerde dieren, die dus uitsluitend afkomstig kunnen zijn van niet-besmette bedrijven, geldt het levenslang fokverbod niet. Omdat door de ruiming van een vrij groot deel van de geitenstapel in Nederland het aantal beschikbare geiten voor aankoop beperkt is en invoer van geënte buitenlandse dieren geen alternatief biedt, zal de vervanging van de geruimde dieren in fasen (moeten) plaatsvinden; de 'herbevolking' kost dus enige tijd (enkele jaren). Door het uitbreidingsverbod zal het aanbod van dieren van de niet-geruimde bedrijven dit jaar (2010) hoger uitvallen. Door het door de ruiming beperkte aanbod van beschikbare geiten en het levenslang fokverbod voor de geiten die al op het bedrijven waren ten tijde van de ruiming, zal de melkgeitenstapel en de melkproductie op de betreffende bedrijven ook eerst geleidelijk weer op het oude, normale niveau van voor de besmetting komen. Naast al

leer eerst door aankoop van dieren, kan de melkgeitenstapel weer volledig hersteld worden door daarna ook het gebruik van een deel van de aanwas (opfok van op bedrijf geboren lammeren van aangekochte geiten). Voor de opbouw door aankoop en aanfok van de (nieuwe) melkgeiten stapel is voor de vroeg en laat geruimde bedrijven uit gegaan van een aantal gelijke veronderstellingen over het drachtigheidspercentage (95% voor enters, respectievelijk 80% voor melkgevende geiten), de worpgrootte (1,4 respectievelijk 1,6) en de percentages uitval en vervanging van dieren tijdens de opfok en bij de opvolgende lactaties (15% tijdens de opfok respectievelijk 15; 10; 25; 35 en 15% tijdens de jaren van melkgift).

Voor de vroeg en laat geruimde bedrijven is uitgegaan van een uiteenlopend ritme van aankoop van nieuwe dieren (tabel 2.3). Zoals al eerder opgemerkt is het binnenlandse aanbod van melkgeiten en lammeren bij lange na niet voldoende om de opgevallen plaatsen op de geruimde bedrijven te bezetten. Bovendien is de geitenstapel op de niet-geruimde bedrijven aanzienlijk kleiner dan op de geruimde bedrijven waardoor aankoop van dieren van meerdere bedrijven dient plaats te vinden. Aangenomen is dat de vroeg geruimde bedrijven om de melkproductie weer zo snel mogelijk op een redelijk niveau te krijgen (in vergelijking met in de normale situatie) in juli 2010 al een aantal melkgevende geiten aankopen. De laat geruimde bedrijven doen dit niet, zij volstaan in eerste instantie met het duurmelken van de niet-geruimde dieren. Zij kopen in juli 2010 al wel lammeren aan, die dan circa 6 maanden oud zijn, om deze, na dekking in het najaar, vanaf begin 2011 te gaan melken. Begin 2011 worden eveneens nog, zowel door de vroeg als de laat geruimde bedrijven, jonge lammeren aangekocht.

Tabel 2.3 Aankoop dieren door geruimde bedrijven, aantallen per bedrijf				
Aankoop datum	Diercategorie	Vroeg geruimd (57% geruimd)	Laat geruimd (10% geruimd)	Aankoopprijs per stuk
Juli 2010	Lammeren	290	280	195
Juli 2010	Melkgeiten	100	0	325
Januari/maart 2011	Lammeren	290	425	115
Totaal		680	705	

Voor de aankooprijzen van de dieren is uitgegaan van de waardetabel (DR). Het verschil in de prijs van lammeren in januari/maart (pas geboren lammeren) en in juli (dieren van een half jaar) wordt bepaald door de totale opfokkosten (toegerekende en vaste kosten, waaronder die van 'eigen' arbeid). Het is op basis hiervan aantrekkelijk om, in de eerste maanden van 2011, pasgeboren dieren te kopen; de vaste kosten zijn immers al verrekend.

3 Analyse en resultaten

Ontwikkeling melkproductie

Bedrijven met veel geruimde dieren (de vroeg geruimde bedrijven, 57% geruimd) hebben in de eerste periode na de ruiming een relatief sterk verminderde melkproductie. Het uitsellecteren van de minder productieve dieren die plaats moeten maken voor de instroom van gelammerde enters heeft nog nauwelijks plaatsgevonden. Het duurmelken van de overgebleven dieren (niet-geruimde dieren) levert een naar verhouding kleine melkproductie op. De melkproductie is op deze bedrijven het eerste jaar (2010) ongeveer 45% van de normale productie en komt in de jaren nadien geleidelijk weer in de buurt van het normale niveau door het aankopen en opfokken van nieuwe dieren, na 1 juli 2010. Er moeten dan relatief veel nieuwe dieren worden aangekocht. In totaal produceert een vroeg geruimd bedrijf in de jaren 2010-2013 ruim 800.000 kg minder melk dan het normaal zou hebben gedaan. De melkopbrengsten zijn hierdoor in deze jaren circa € 340.000 lager (tabel 3.1).

Bedrijven met weinig geruimde dieren (de laat geruimde bedrijven, 10% geruimd) hebben in eerste instantie met een naar verhouding beperkte daling van de melkproductie te maken; de meeste geiten hebben immers voor de ruiming gelammerd en selectie van de minder productieve dieren heeft al grotendeels plaatsgevonden. In het eerste jaar (2010) is de totale melkproductie op deze bedrijven circa 13% lager dan normaal, maar de productie bij het duurmelken van de voor de ruiming gelammerde dieren neemt daarna geleidelijk af (zie uitgangspunten). Het duurt tot 2013 voordat de productie weer ongeveer terug is op het normale niveau. Naast de vervangers van geruimde dieren moeten er hiertoe in de loop van de komende jaren extra veel dieren worden aangekocht ter vervanging van de uitstoot van de geiten die zijn duurgemolken. In totaal produceert een laat geruimd bedrijf in de jaren 2010-2013 ongeveer 275.000 kg minder melk dan het normaal zou hebben gedaan. De melkopbrengsten zijn hierdoor in deze jaren ruim € 115.000 lager.

Tabel 3.1 geeft de ontwikkeling van de melkproductie en de melkopbrengsten op de drie onderscheiden groepen bedrijven in de loop van de komende jaren weer. Het verlies aan melkgeld is op de vroeg geruimde bedrijven per bedrijf ongeveer € 225.000 hoger dan op de laat geruimde bedrijven. Opgemerkt zij dat de toegerekende kosten hier nog niet in rekening zijn gebracht; deze zijn relatief hoog. Deze kosten bedragen circa € 30 per 100 kg melk bij een productie van 800 kg per geit per jaar. Deze kosten per kg melk nemen toe naarmate de melkgift per geit verder daalt, waardoor de marge per kg geproduceerde melk kleiner wordt. Dit resulteert in een lager saldo per geit.

Tabel 3.1	Ontwikkeling melkproductie en melkopbrengsten op niet-geruimde (a), vroeg en laat geruimde bedrijven in de jaren 2010, 2011, 2012 en 2013 (in 1.000 kg en in € 1.000 per gemiddeld bedrijf)				
	2010	2011	2012	2013	Totaal
<i>Melkproductie (in 1.000 kg)</i>					
normaal bedrijf (niet-geruimd)	700	700	700	700	2.800
vroeg geruimd bedrijf (57% geruimd)	309	408	568	700	1.985
laat geruimd bedrijf (10% geruimd)	614	579	631	700	2.523
<i>Ontvangen melkgeld (in € 1.000)</i>					
normaal bedrijf (niet-geruimd)	294	294	294	294	1.175
vroeg geruimd bedrijf (57% geruimd)	130	171	238	294	834
laat geruimd bedrijf (10% geruimd)	258	243	265	294	1.060

a) Bedrijf (normaal) met een gemiddelde melkproductie van 800 kg per geit; melkprijs € 42 per 100 kg.

Vervanging geruimde melkgeiten

De vroeg geruimde bedrijven hebben voor relatief veel geiten (57%) een vergoeding ontvangen en kunnen op basis hiervan even zo veel vervangende geiten aankopen. Andere geiten die moeten worden aangekocht om de geitenstapel op peil te houden (vervanging van de uitstoot) dienen uit eigen middelen te worden betaald. De uitgekeerde vergoeding (inclusief forfait) bedraagt per bedrijf voor de vroeg geruimde bedrijven ruim € 243.000 (bij 638 geruimde dieren).

De laat geruimde bedrijven hebben in directe zin weinig geiten te vervangen (94 dieren ofwel 10% van de door de selectie in de maanden januari-maart al wat kleinere geitenstapel) waarvoor een ruimingvergoeding is ontvangen. Deze bedrijven moeten uit eigen middelen naar verhouding veel meer geiten en lammeren in de komende jaren (vanaf juli 2010) gaan aankopen op basis van eigen middelen. De uitgekeerde vergoeding (inclusief forfait) bedraagt per bedrijf voor de laat geruimde bedrijven ruim € 33.000 (bij 94 geruimde dieren).

De beide groepen besmette bedrijven geven in 2010 en 2011 meer dan € 100.000 uit aan vervangende dieren om de geitenstapel weer zo snel mogelijk en tegen zo laag mogelijk aankoopkosten op peil te brengen (tabel 3.2). Bovendien hebben deze bedrijven door een hogere instroom van jonge dieren extra opfokkosten ten opzichte van een normaal, niet besmet bedrijf. De bedrijven die niet zijn besmet hoeven geen dieren aan te kopen; vervanging van uitstoot vindt uit eigen aanwas plaats.

Tabel 3.2 geeft zicht op het aantal aan te kopen dieren (melkgeiten en lammeren) in de komende jaren en de daaraan verbonden uitgaven.

Tabel 3.2 Aantallen aan te kopen dieren (melkgeiten, lammeren) op de vroeg en laat geruimde bedrijven in de jaren 2010 en 2011 en de uitgaven hiervoor (in € 1.000 per gemiddeld bedrijf)				
	Jaar	Aantal dieren	Prijs per stuk (in euro)	Bedrag (in 1.000 euro)
<i>Op vroeg geruimde bedrijven (57% geruimd)</i>				
Lammeren juli	2010	290	195,00	56,5
Melkgeiten juli	2010	100	325,00	32,5
Lammeren januari/maart	2011	290	115,00	33,4
Totaal		680		122,4
<i>Op laat geruimde bedrijven (10% geruimd)</i>				
Lammeren juli	2010	280	195,00	54,6
Lammeren januari/maart	2011	425	115,00	48,9
Totaal		705		103,5

Aantal melkgevende geiten

De omvang en samenstelling van de melkgeitenstapel op de vroeg en laat geruimde bedrijven wijkt onderling sterk af, vooral in de eerste jaren na de ruiming (tabel 3.3). De laat geruimde bedrijven houden naar verhouding veel dieren als duurmelkgeiten aan met een levenslang fokverbod. De samenstelling van de geitenstapel bepaalt de omvang van de melkproductie, zoals weergegeven in tabel 3.1.

Tabel 3.3 Aantal melkgevende geiten en samenstelling van de melkgeitenstapel				
Gemiddeld aantal melkgevende geiten	2010	2011	2012	2013
Op normaal bedrijf (niet geruimd)	875	875	875	875
Waarvan <i>geiten met</i> levenslang fokverbod	0	0	0	0
Op vroeg geruimd bedrijf (57% geruimd)	424	553	730	875
Waarvan <i>geiten met</i> levenslang fokverbod	375	216	68	0
Op laat geruimd bedrijf (10% geruimd)	807	844	848	875
Waarvan <i>geiten met</i> levenslang fokverbod	807	605	199	0

Financiële effecten

Voor het vaststellen van de financiële effecten ten opzichte van de bedrijven die niet met besmetting en dus ruiming zijn geconfronteerd zijn naast de effecten op de melkopbrengsten (tabel 3.1) en de effecten wat betreft de (extra, niet tegen een ruimingvergoeding) aan te kopen dieren (tabel 3.2) en de extra opfokkosten nog van belang:

- *de opbrengsten van de uitstoot van dieren op de besmette bedrijven ten opzichte van de opbrengsten van dieren op niet-besmette bedrijven*
Omdat is uitgegaan van niet-gecertificeerde bedrijven is buiten beschouwing gelaten dat de niet-besmette bedrijven extra inkomsten kunnen realiseren doordat relatief meer (jonge) geiten kunnen worden verkocht;
- *de toegerekende kosten van aankoop voer, afzet mest en dergelijke*
Op de niet-geruimde bedrijven ondergaan deze kosten geen verandering. Op de besmette, deels geruimde bedrijven zijn deze kosten lager in de periode dat de geitenstapel niet op peil is. Op de vroeg geruimde bedrijven is de geitenstapel vooral in 2010 kleiner dan op de laat geruimde bedrijven. De toegerekende kosten zijn verrekend in tabel 3.4;
- *overige kosten*
De kosten van afschrijving, onderhoud, verzekering, rente gebouwen en dergelijke zijn gelijk verondersteld voor besmette en niet-besmette bedrijven. Dit zijn vaste kosten die onafhankelijk van de omvang van de geitenstapel en de melkproductie voor het bedrijf gelden.

Per saldo is het inkomensverlies van de laat geruimde bedrijven bijna € 104.000 groter dan voor de vroeg geruimde bedrijven (tabel 3.4). Dit voor de laat geruimde bedrijven nadelige verschil kan (meer dan) volledig worden toegeschreven aan de omstandigheden voor de beide groepen bedrijven in 2010; de vroeg geruimde bedrijven ontvangen dan een veel hoger bedrag aan ruimingsvergoedingen, waarvan het forfait van € 100 per geruimd dier een substantieel onderdeel van uitmaakt. In de jaren daarna neemt het negatieve verschil voor de laat geruimde bedrijven maar voor een beperkt deel af doordat de laat geruimde bedrijven meer melk produceren.

Uiteindelijk ondervinden zowel de laat als de vroeg geruimde bedrijven, ook na verrekening van de verleende ruimingsvergoedingen (inclusief forfaits), een financieel nadeel ten opzichte van de bedrijven die zonder besmetting en ruiming op een normale wijze zijn geëxploiteerd in de jaren 2010-2013. De uitgekeerde forfaits per dier verklaren voor een deel het verschil in financieel effect tussen de onderscheiden twee groepen geruimde bedrijven.

Tabel 3.4 Financiële effecten voor vroeg en laat geruimde bedrijven in de jaren 2010, 2011, 2012 en 2013

Inkomensontwikkeling ten opzichte van een normaal bedrijf a) (x 1.000 euro)					
	2010	2011	2012	2013	Totaal
Vroeg geruimd bedrijf (57% geruimd)	103 b)	-105	-28	0	-30
Laat geruimd bedrijf (10% geruimd)	-18 b)	-100	-16	0	-134
Vershil tussen vroeg en laat geruimde bedrijven	-120	5	12	0	-104

a) Exclusief rentelasten, met name vanwege verschillen in vreemd vermogen als gevolg van verschil in ruimingsvergoeding; b) Inclusief de ontvangen ruimingsvergoeding van € 243.000 respectievelijk € 33.000.

De rentelasten van de vroeg respectievelijk de laat geruimde bedrijven zullen duidelijk verschillend zijn in de jaren vanaf 2010. De laat geruimde bedrijven hebben hogere rentelasten. Het verschil wordt vooral veroorzaakt door het verschil in ruimingsvergoeding tussen vroeg en laat geruimde bedrijven van circa € 210.000 (€ 243.000/-€ 33.000). De aankoopkosten van nieuwe geiten en lammeren vertonen tussen beide groepen van bedrijven een minder groot verschil, namelijk circa € 19.000, zie tabel 3.2.

4 Maatstaf vergoeding

4.1 Inleiding

In het voorgaande is onderscheid gemaakt tussen vroeg en laat geruimde bedrijven. Aan de hand hiervan is vastgesteld dat er aanzienlijk verschil is in de schadebedragen tussen deze beide groepen bedrijven. Berekend is een verschil van bijna € 104.000 (€ 134.000/-€ 30.000) op basis van de hiervoor vastgestelde uitgangspunten. Deze uitgangspunten houden onder meer in:

- het bedrijf had per 1 januari 2010 in totaal 1.120 drachtige en niet-drachtige geiten;
- de gemiddelde melkproductie bedraagt 800 kg per melkgeit per jaar;
- vroeg geruimd houdt in dat gemiddeld 57% dieren zijn geruimd;
- laat geruimd betekent dat nog gemiddeld 10% van de toen nog aanwezige dieren is geruimd.
- in 2013 beschikt het bedrijf weer over een vergelijkbare geitenstapel als voor de ruiming en zijn er geen dieren meer met een levenslang fokverbod.

De schadebedragen voor de bedrijven zijn berekend, rekening houdend met de vergoedingen voor de geruimde, drachtige dieren (inclusief forfaits) en het door de overheid ingestelde levenslang fokverbod met de nog op de besmette bedrijven achtergebleven ('gespaarde') dieren.

4.2 Vragen

Het voorgaande geeft aanleiding tot de volgende aanvullende vragen:

- het bepalen van een eigen risico voor de veehouder;
- een maatstaf voor de vaststelling van een compensatiebedrag (naast de al verleende vergoeding voor de geruimde drachtige dieren).

4.3 Beschouwing en resultaten

De hoogte van de (berekende) schade hangt, gezien voorgaande berekeningen, sterk samen met het tijdstip van de ruiming. Bij een vroege ruiming, rond de aanvang van het aflammerseizoen, zijn er nog veel drachtige dieren. Voor deze geruimde dieren wordt een vergoeding ontvangen. De niet-drachtige dieren blijven op het bedrijf, maar hiervoor gaat een fokverbod gelden. De gebruikswaarde van deze dieren neemt hierdoor af; voor zover zij melkgevend zijn kunnen deze dieren nog wel worden gemolken, maar verder niet. De niet-drachtige (volwassen) dieren zijn te verdelen in volgende groepen:

- geiten met een aflopende, lage productie die nog wel worden gemolken maar binnenkort zouden worden geruimd;
- geiten met een gemiddelde productie die worden duurgemolken. Dit betreft 25 tot 50% van de melkgeiten;
- enters (eenjarige geiten, nog niet melkgevend) nog niet-drachtig, die de geitenhouder nog wil laten dekken, maar door het fokverbod is dat niet mogelijk.

Bij de late ruiming zijn in de regel de hierboven genoemde geiten met een aflopende lage productie al grotendeels van de hand gedaan. Dat geldt ook deels voor de enters die niet-drachtig zijn geworden. De niet-drachtige dieren die dan op het bedrijf aanwezig zijn, zijn dan voor een groot deel dieren met een gemiddelde melkproductie.

Om de verschillende situaties zo duidelijk mogelijk in beeld te brengen nemen we als voorbeeld een bedrijf met 1.000 melkgeiten waar de lammerpiek ligt in de periode februari tot mei. Het betreft een ge-

sloten bedrijf met een gemiddelde melkproductie van 800 kg per melkgeit en er vindt geen verkoop van foklammeren plaats. Van de 1.000 melkgeiten worden er jaarlijks circa 20-25% vervangen vanwege een te lage melkproductie, in dit rekenvoorbeeld is als uitgangspunt genomen 200 stuks. Afvoer van deze dieren vindt grotendeels plaats vlak voor de lammerperiode en deels nog tijdens de lammerperiode, afhankelijk van de duur van het aflammerseizoen. Naast deze vervanging valt circa 5% (ofwel 50 stuks) van de dieren uit vanwege gezondheidsproblemen zoals beengebreeken, uierontsteking, ontsteking aan de klauwen en dergelijke. De dieren met gezondheidsproblemen worden gespreid over het jaar afgevoerd. Om de geitenstapel op peil te houden dienen dus jaarlijks 250 nieuwe (jonge) dieren in te stromen. De instroom vindt plaats door een deel van de aanwezige geiten te dekken en de lammeren van deze geiten die in het voorjaar worden geboren op te fokken ter aanvulling van de melkgeitenstapel. De bokjes en de overtollige geitenlammeren worden veelal afgezet naar de mesterij of worden als foklam verkocht aan andere geitenbedrijven. De aangehouden lammeren worden in het najaar gedekt en lammeren in het daaropvolgende voorjaar af. Aangezien een klein deel van de lammeren vanwege gezondheidsproblemen of tegenvallende ontwikkeling tijdens de opfok al uitvallen en niet alle achtergebleven lammeren in het najaar drachtig geraken worden bij het begin van de opfokperiode meer dieren aangehouden dan er daadwerkelijk nodig zijn voor de instroom. Bij een instroom van 250 nieuwe dieren worden er in het voorjaar circa 15% extra lammeren aangehouden, in totaal dus circa 285 lammeren (250 x 1.15).

Op de bedrijven waar de dieren al voor aanvang van de lammerperiode, de zogenaamde vroeg geruimde bedrijven, zijn geruimd bevinden zich op 1 januari op dit voorbeeldbedrijf naast de 1.000 melkgeiten nog circa 270 enters (lammeren die in het voorjaar van 2009 zijn geboren) waarvan er circa 240 drachtig zijn. Op de vroeg geruimde bedrijven is er van uitgegaan dat 55% van het aantal aanwezige dieren drachtig is, in dit geval dus circa 700 stuks. Zie het overzicht in tabel 4.1.

Tabel 4.1		Vroeg geruimde bedrijven, aantallen dieren voor en na ruiming			
		Enters wel/ niet-drachtig	Melkgeiten drachtig	Melkgeiten niet-drachtig	Totaal
Aantal	01-jan-10	240	460	540	1.270
Geruimde drachtige dieren		240	460	0	700
Na ruiming		30	0	540	570

Na ruiming blijven nog 570 dieren op het bedrijf achter met een levenslang fokverbod, waarvan 540 melkgevende geiten. Van de melkgevende geiten zijn er 200 die vanwege een te lage melkproductie onder normale omstandigheden in de komende maand(en) naar een slachterij zouden worden afgevoerd. Op het bedrijf bevinden zich nog dus na enkele maanden nog 340 melkgeiten met een normale melkproductie.

Voor een bedrijf dat tijdens de aflammerperiode wordt geruimd is de situatie in tabel 4.2 weergegeven.

Tabel 4.2		Tijdens lammerperiode geruimde bedrijven, aantallen dieren voor en na ruiming			
		Enters wel/ niet-drachtig	Melkgeiten drachtig	Melkgeiten niet-drachtig	Totaal
Aantal	01-jan-10	270	460	540	1.270
Geruimde drachtige dieren		140	190		330
Na ruiming	01-mrt-10	15	0	750	765

Op het bedrijf genoemd in tabel 4.2 heeft in de maanden voorafgaand aan de ruiming al een deel van de drachtige dieren gelammerd en zijn er al 150 melkgeiten afgevoerd naar een slachterij vanwege een te lage productie (vervanging). Ook zijn de helft van de niet-drachtige enters (15 stuks) en 10 melkgeiten vanwege gezondheidsproblemen afgevoerd naar een slachterij. Onder de nog resterende 750 melkgevende geiten bevinden zich nog 50 dieren die onder normale omstandigheden de komende maand zouden worden afgevoerd. Op het bedrijf bevinden zich nog 700 melkgeiten met een normale productie.

Tabel 4.3 Einde lammerperiode geruimde bedrijven, aantallen dieren voor en na ruiming					
		Enters wel/ niet-drachtig	Melkgeiten drachtig	Melkgeiten niet-drachtig	Totaal
Aantal	01-jan-10	270	460	540	1.270
Geruimde drachtige dieren		40	65		105
Na ruiming	15-april-10	15	0	920	935

Op het bedrijf genoemd in tabel 4.3 (laat geruimd bedrijf) heeft in de maanden voorafgaand aan de ruiming al een groot deel van de drachtige dieren gelammerd en zijn er al 200 melkgeiten afgevoerd naar een slachterij vanwege een te lage productie(vervanging) Ook zijn de helft van de niet-drachtige enters (15 stuks) en 15 melkgeiten vanwege gezondheidsproblemen afgevoerd naar een slachterij. De nog resterende 920 melkgevende geiten waren onder normale omstandigheden ook op het bedrijf gebleven. Op het bedrijf bevinden zich nog 920 melkgeiten met een normale productie.

Verskil in geruimde dieren en schadebedragen

De schade op de vroeg geruimde bedrijven is (naar verhouding) laag omdat het aantal dieren met een normale productie die op het bedrijf achterblijven en 'belast zijn' met het levenslang fokverbod laag is. De laat geruimde bedrijven hebben echter relatief veel dieren met een normale productie.

In de praktijk is het na de ruiming per bedrijf niet mogelijk om de bovengenoemde indeling van de gespaarde geiten te maken. Om die reden verdient het aanbeveling uit te gaan van een op de praktijk gestoelde 'vuistregels', zoals:

- de normale uitstoot (exclusief uitval vanwege gezondheidsproblemen) is per jaar 20-25% van de geitenstapel; deze dieren zijn feitelijk rond 1 januari (nagenoeg) 'afgeschreven'; de waarde is niet hoog, niet veel meer dan de slachtwaarde;
- van de enters (eenjarige, jonge geiten), die de uitstoot vervangen wordt een klein deel niet-drachtig; deze hebben nauwelijks waarde;

Beide categorieën samen kunnen (nagenoeg) overeenkomen met een aandeel van 25% van de geitenpopulatie, althans rond de jaarwisseling. Het feit dat voor deze dieren geen vergoeding is verleend levert (nagenoeg) geen schade op.

De wel opgetreden schade, voor de genoemde groep van vroeg geruimde bedrijven (57% geruimd), betreft een (berekend) bedrag van € 30.000.

Schadedrempel per bedrijf

Vastgesteld is dat de vroeg geruimde bedrijven een laagste schadebedrag hebben. Dat is hier (met de genoemde uitgangspunten) berekend op € 30.000.

Indien bij een late ruiming 10% van de dieren drachtig is bedraagt de schade volgens onze berekening bijna € 134.000. Ten opzichte van een bedrijf met 57% drachtige dieren is het verschil in schade bijna € 104.000.

Schade per geit

Het schadebedrag per geit wordt berekend door het verschil in schade, in dit geval bijna € 104.000 te delen door het verschil in achtergebleven dieren (tabel 4.4). Op een bedrijf waar 57% is geruimd blijven 482 dieren achter en op een bedrijf waar 10% is geruimd blijven 849 dieren achter. Dit levert een verschil op 367 dieren. De schade, omgerekend naar het extra aantal achtergebleven dieren ten opzichte van 57% ruiming bedraagt dan € 103.825/367 dieren is € 283 per dier.

De voorlaatste kolom geeft de schade aan boven het bedrag van € 30.000, dus boven de schade op de vroeg geruimde bedrijven (57% dieren geruimd).

Tabel 4.4 Ruimingpercentage en schade per bedrijf en per geit na aftrek van eigen risico a)						
Percentage geruimde dieren	Aantal melkgeiten	Geruimde dieren	Aantal achtergebleven dieren	Omrekeningsfactor per geit	Schade ten opzichte van 57% geruimd	Eigen risico in euro (= schade bij 57% geruimd)
57	1.120	638	482	283	0	30.000
50	1.094	547	547	283	18.395	30.000
40	1.056	422	634	283	43.016	30.000
30	1.019	306	713	283	65.373	30.000
20	981	196	785	283	85.749	30.000
10	943	94	849	283	103.861	30.000
0	924	0	924	283	125.086	30.000

a) De tabel is gebaseerd op een bedrijf met gemiddeld circa 875 melkgevende geiten en een gemiddelde jaarproductie van 800 kg per melkgeit/

5 Conclusies

Laat geruimde bedrijven in nadeel

De 'laat geruimde bedrijven', dit is de specifieke groep van de bedrijven met gemiddeld weinig (10%) geruimde geiten, ondervinden een extra groot nadeel doordat zij veel minder aan vergoedingen voor geruimde dieren ontvangen. Dit nadeel wordt niet goed gemaakt doordat zij meer melk produceren dan de vroeg geruimde bedrijven. Het berekende nadeel van bijna € 104.000 kan als een hoge last worden beschouwd. Dit mede tegen de achtergrond van de financiële positie van de bedrijven: zij realiseren (onder normale omstandigheden) een gemiddeld vrij bescheiden inkomensniveau per jaar en de vermogenspositie van de laat geruimde bedrijven ondervindt een substantiële verzwakking als gevolg van de besmetting en ruiming (de solvabiliteit verslechtert met ruim tien procentpunten).

Schade per geit

Het verschil in schade tussen de vroeg en laat geruimde bedrijven per achtergebleven, niet-geruimde geit is berekend op € 283. Het gaat hier om de schade naast de al verleende vergoeding voor de geruimde drachtige dieren

Spreiding tussen bedrijven

Voor de berekeningen is uitgegaan van twee groepen besmette bedrijven met voor elke groep een gemiddeld percentage geruimde dieren. Uit de gegevens van de bedrijven inzake de taxatie en ruiming blijkt echter dat er ook binnen deze twee groepen een aanzienlijke spreiding is in deze percentages. Dat kan bij de beoordeling per individueel bedrijf worden betrokken.

Gevoeligheid uitkomsten

Uitgangspunten als de gehanteerde melkprijs, de melkproductie per geit en dan met name het productieverloop van de niet-geruimde dieren en de prijzen van de aan te kopen (vervangende) dieren hebben invloed op de uitkomsten.

Bij een hogere melkprijs is de inkomensschade voor de geruimde bedrijven groter. Dit geldt het meest voor de vroeg geruimde bedrijven. Deze missen namelijk het meest aan melkopbrengsten. De financiële achterstand voor de laat geruimde bedrijven wordt hierdoor kleiner.

Een hogere melkproductie per geit dan waarvan is uitgegaan (800 kg per jaar op een normaal bedrijf) heeft vrij weinig effect op de uitkomsten tussen vroeg- en laat geruimde bedrijven, ondanks de hogere ruimingvergoeding, omdat ook de toegerekende kosten per geit toenemen.

De ontwikkeling van de melkproductie van de niet-geruimde dieren (tabel 2.1) en het tempo waarin de minder productieve dieren worden afgevoerd heeft een substantiële invloed op de uitkomsten. Dit geldt met name voor de laat geruimde bedrijven waar veel 'gedwongen' duurmelkers aanwezig zijn en het aandeel eerstejaars ten opzichte van de vroeg geruimde bedrijven hoog is.

Hogere aankooprijzen voor de vervangende dieren verhogen de inkomensnadelen van de geruimde bedrijven. Uitgaande van de aantallen aan te kopen dieren (tabel 2.2) zijn hogere prijzen van melkgeiten nadelig voor de vroeg geruimde bedrijven. Hogere prijzen van lammeren zijn daarentegen meer in het nadeel van de laat geruimde bedrijven.

De gevoeligheid van de uitkomsten van de berekeningen voor bovengenoemde aspecten tast de conclusie van het onderzoek niet aan: de laat geruimde bedrijven ondervinden een groter nadeel dan de vroeg geruimde bedrijven.

Tenslotte

Door de berekening van een schadebedrag per achtergebleven, niet-geruimde geit, kan rekening worden gehouden met verschillen in bedrijfsomvang in de bedrijfstak.

Het LEI ontwikkelt voor overheden en bedrijfsleven economische kennis op het gebied van voedsel, landbouw en groene ruimte. Met onafhankelijk onderzoek biedt het zijn afnemers houvast voor maatschappelijk en strategisch verantwoorde beleidskeuzes.

Het LEI is een onderdeel van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation de Social Sciences Group.

Meer informatie: www.lei.wur.nl